

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Könyvtárosképzés Németországban.*

A könyvtári alkalmazottaknak Németországban három csoportjuk van: felső, középső és alsófokú, a mi fogalmazásunk szerint tudományos tisztviselő, segédszemélyzet és altiszt. A tudományos tisztviselők száma a mi viszonyainkhoz képest aránylag csekély. Minden egyszerűbb és mechanikusabb munkát a segédszemélyzet végez a tudományos tisztviselők vezetésével és ellenőrzésével (németnyelvű művek címfelvétele, katalóguscédulák beosztása stb.). Önként következik ebből, hogy mindkét csoportnak alapos képzésen kell keresztülmennie, ez adja meg a képesítést, amelyhez az alkalmazás kötve van. A képesítéshez bizonyos számú próbaév és könyvtárosi szakvizsga letétele szükséges.

A könyvtárosképzésnek három központja van Németországban: Berlin, Lipcse és München. Ennek megfelelően a képzés szabályozása sem tökéletesen egységes, lényegében azonban megegyezik.

A tudományos tisztviselők mint önkéntes gyakornokok (Volontär) kezdik pályafutásukat. Az önkéntesség feltételei: bármely érettségi bizonyítvány (de ha ez nem gimnáziumi, akkor latin kiegészítő érettségi és a görög nyelv bizonyosfokú tudásának igazolása), bármilyen államvizsga, akár orvosi, vagy közgazdasági is lehet; ugyanígy harmadszor bármilyen doktori diploma. Bizonyítékát kell még adnia jó latin- és németbetűs írásának. A pályázók életkora 30 évnél több nem lehet. A kiképzés ideje két év. Az első évet bármely erre jogosított tudományos könyvtárban tölthetik, a másodikat a berlini Preussische Staatsbibliothekban, a lipcsei Universitätsbibliothekban, vagy a müncheni Staatsbibliothekban. Létszámuk meg van állapítva, még pedig meglehetősen minimális számban. Így például Berlinben, ahol

* A könyvtáros képzésre lásd a következő cikkeket: BISZTRAY GYULA: A modern könyvtárosképzés és a párizsi École Bibliothécaires, MKSzemle Új folyam XXXVI. 1929. 15—24. l. GORIUPP ALISZ: Az osztrák könyvtárosképzés. U. o. XXXVII. 1930. 207—9. l. HODINKA LÁSZLÓ: A mai francia könyvtárosképzés. U. o. 1937. 62—66. l.

pedig az önkéntesek túlnyomó többsége működik, 1934/36-ban 12—14-en teljesítettek szolgálatot a kiképzés második évét töltő önkéntes gyakornokok közül.

A próbaszolgálat első éve úgyszólván teljesen gyakorlati képzésből áll, legfeljebb az illető könyvtár adminisztrációjáról és történetéről hallgatnak előadásokat. A kiképzés második éve általában a már említett három könyvtár egyikénél folyik le. Itt történik a tulajdonképeni rendszeres képzés. Előírás szerint az önkénteseket úgy kell foglalkoztatni, hogy ez alatt az év alatt a könyvtár minden munkájában résztvegyenek a beosztás folytonos változtatása útján. A gyakorlati képzés mellett most már megkezdődik az elméleti oktatás is. Míg eddig csak a saját könyvtárakra vonatkozó előadásokat hallgattak és legfeljebb még a helybeli egyetem, vagy technikai főiskola idevágó előadásait, most már külön tanfolyamokon ismertetik meg őket a könyvtárosi ismeretek minden ágával elméleti előadások és gyakorlat útján.

A második próbaév után következik a könyvtárosi szakvizsga. Ehhez megkívánják az elvégzett próba évekről szóló és részletes minősítést is tartalmazó bizonyítványt. Vizsgáztatás három helyen folyik: Berlinben, Lipcsében és Münchenben. Vizsgáztatás tekintetében e helyen a lipcsei rendszert ismertetjük, amelyet a szászországi kultuszminisztérium rendelete léptetett életbe 1932 április 1-én.

A vizsga két részből áll: írásbeliből és szóbeliből. Az írásbeli házi dolgozat, amelyet a kiképzés utolsó negyedévében készít el a jelölt. A vizsga-dolgozat témáját a lipcsei Prüfungsamt állapítja meg, de a tárgy megválasztása tekintetében bizonyos mértékig figyelembe veszi a vizsgázó óhaját. Ennek a dolgozatnak az a célja, hogy bebizonyítsa, hogy az illető képes általánosabb könyvtári kérdések felfogására és kidolgozására a maga erejéből. (Teljesen megfelel a mi tanárvizsgai szakdolgozatunknak.) Ezt a házi dolgozatot pótolja az is, ha valakinek időközben ilyen vonatkozású és elismerésre méltó tudományos értekezése jelent meg.

A szóbeli vizsga tárgyai a következők:

1. Könyvtárigazgatás: üzem, katalogizálás, épületberendezés, a könyvtárügy fejlődése, könyvgondozás, könyvtárjogi kérdések.
2. Írás és könyv: írás és kéziratok, könyvkereskedelem, könyvnyomtatás, könyvművészet története, könyvjog.
3. Bibliográfia, irodalomtörténet: tudományok összefüggése, a tudományok és nemzeti irodalmak története főbb vonásokban, általános és szakbibliográfiák, lexikonok, kézikönyvek.
4. Három élő nyelv ismerete: angol, francia és még egy tetszés

szerint olyan fokon, hogy a szakirodalom megértésére alkalmas legyen.

Ezeken az általános tárgyakon kívül mindenki tehet még külön vizsgákat egyes könyvtári szakkérdésekből, annak kimutatására, hogy valamely speciális könyvtári ágban különösen jártas, tehát alkalmas különböző könyvtári osztályok: kéziratár, zenei osztály, térkép-gyűjtemény gondozására.

A vizsgabizonyítványban külön feltüntetik az egyes tárgyak részeredményeit a következő fokozatokban: 1a, 1, 1b, 2a, 2, 2b, 3a, 3, 3b és elégtelen, valamint az összesített eredményt: 1, 2, 3 osztályzattal. Aki az összesített eredményben nem éri el a 3-as osztályzatot, az a vizsgát csak egy év múlva ismételheti meg. Második pótvizsgának csak miniszteri engedéllyel van helye. A bizonyítvány a fő és részletosztályzatokon kívül az említett speciális vizsgatárgyak jegyét is feltünteti. A vizsgadíj 50 márka.

Talán nem lesz érdektelen, ha felsorolunk néhány példát azok közül az írásbeli tételek közül, amelyeket a berlini vizsgázók kaptak házi dolgozatul: A berlini ókortudományi intézet könyvtára és az egyetemi könyvtár. — A Grimm testvérek könyvtára. — Georg Lotz; a hamburgi biedermeier irodalmi életéből. — A modern angol egyetemi könyvtárak. — A középkori kolostori könyvtárak felállítása. — A boroszlói tudományos városi könyvtár és az egyetemi könyvtár együttműködése. — A hamburgi városi könyvtár néhány papirusza. Amint látható, a témák kijelölése elég változatos, a legszélesebbkörű érdeklődés számára is lehetőséget ad. Az is szemmel látható, hogy a tételek kitűzésénél a jelöltek érdeklődési körét és helyi lehetőségeit teljes mértékben figyelembe vették.

A könyvtárosképző tanfolyamok mintájául a berlini Staatsbibliothek 1934/35. évi kurzusát mutatjuk be.¹ Az első félévben, az 1934/35-ik évi téli szemeszterben a következő előadásokat tartották: Beszélgetések hazai és külföldi könyvtári szakfolyóiratokról, havonta 2 óra. — Könyvtárhasználat, összesen 15 óra. — Középkori könyvfestészet 15 óra. — Középkori könyvtártörténet 15 óra. — A könyvnyomtatás története 15 óra. — A könyvkereskedelem története 15 óra. — Bibliográfia I. r. 15 óra. — Katalógizálás 15 óra. — Bevezetés orosz könyvcímeknek könyvtári célból való fordításához 15 óra. — Iroda és pénztárkezelés 3 óra.

A következő félévben: Beszélgetések hazai és külföldi könyvtári szakfolyóiratokról, most is havonta 2 óra. — Könyvtárak viszonya

¹ Ez a legutóbbi, amelyet a Jahresbericht der Preussischen Staatsbibliothek közöl.

a könyvkereskedelemhez 11 óra. — Paleográfia és kéziratár 12 óra. — Bibliográfia II. r. 11 óra. — A könyvnyomtatás története II. r. 12 óra. — Könyvek katalogizálása II. r. 4 óra. — Könyvmúzeum és apróbb technikai berendezések 2 óra. — Bevezetés magyar könyvcímeknek szótár segítségével való fordításához 2 óra. — A Staatsbibliothek története 6 óra. — A modern könyvkötés, vezetés egy könyvkötőműhelyben. — A könyvkötőművészet története 6 óra. — Térképosztály ismertetése. — Keleti gyűjtemény. — Zenei osztály.

Az egész évi óraszám összesen mintegy 250 órát tesz ki. A tanfolyamok színvonalát az jellemzi a legjobban, hogy könyvtári kérdésekről *Krüss* és *Becker* folytatnak megbeszélészerű előadásokat, a bibliográfiát *Georg Schneider*, a katalogizálást *Vorstius* adja elő.

A tudományos segédszemélyzet képzése szintén két évig tart. Ez alatt a két év alatt egyrészt állandóan beiratkozott hallgatói valamelyik könyvtáriskolának, másrészt könyvtári gyakorlatot folytatnak. Ezek közül a könyvtáriskolák közül az 1915-ben alapított lipcsei „Deutsche Bibliothekarschule“-t ismertetjük ugyancsak a lipcsei vizsgarenddel együtt.

Az iskola négy félév alatt közli a szükséges elméleti ismeretanyagot. Hogy pedig ugyanekkor gyakorlati kiképzést is kaphassanak, az előadásokat a délutáni órákban tartják. Délelőtt pedig valamelyik erre a célra kijelölt könyvtárban mint önkéntes gyakornokok (Praktikant) teljesítenek szolgálatot. Az iskola tanterve a következő: bibliográfia 4 félév, könyvtárigazgatás 4 félév. A könyv története a legrégebb időktől napjainkig, az írás története, a könyvipar és grafikus művészetek története, a német könyvillusztráció története 1—1 félév. Katalogizálási gyakorlatok a Preussische Instruktion szerint 4 félév. Általános tudománytörténet, válogatott irodalomtörténeti kérdések 2—2 félév. A könyvkereskedelem és antikváriumok története 1 félév. A német tudományos könyvtárak fejlődéstörténete, a német múzeumok története 1—1 félév. A könyvkötés története 1 félév. Görög-római, középkori, 16—17. századi, 18—19. századi irodalomtörténet 1—1 félév. Művészettörténet 2 félév. Művészettörténeti irodalomismeret, könyvművészet és bibliofilia 2—2 félév. Latin nyelv 4 félév. Gyorsírás 4 félév. Könyvtári írás 2 félév. Állampolgári ismeretek 1 félév. Könyvtári irodakezelés 1 félév. Gyakorlati könyvtári kérdések 4 félév.

Az elméleti előadásokat kiegészítik a hetenként tartott vezetések múzeumokba, könyvtárakba, nyomdákba, könyvkereskedésekbe stb. Ezenkívül alkalmat adnak arra, hogy más városok könyvtáraiba tanulmányutakat tegyenek a hallgatók.

A könyvtáriskolába csak 18 és 30 év közti jelentkezőket vesznek fel. A felvételhez szükséges érettségi bizonyítvány, vagy vele egyenlő értékű bizonyítvány, a latin nyelv elemeinek ismerete, kezdőfokú gyors- és gépírás (80 szótag percenként, ill. gépírásban 56 sor óránként), jó latin és német kézírás. A tandíj egy félévre 150 márka.

Az iskola és a könyvtári próbaszolgálat két éve után következik a vizsga, amely képesít a tudományos könyvtárak középfokú szolgálatára (tudományos segédszemélyzet). A vizsgadíj 30 márka.

A vizsga írásbeli és szóbeli részből áll. Írásbeli feladatok: rövid, zárthelyi dolgozat könyvtártechnikai vagy könyvkötészeti kérdésről, néhány latin, angol és francia munka katalógizálása, diktálás után gyorsírás 120 szótaggal, gépírás 80 sorral.

A szóbeli vizsga tárgyai:

1. Könyvtárigazgatás: jártasság növedéki és egyéb naplók és listák vezetésében, a könyvleírás ismerete (címfelvétel, rendszók és Schlagwortok, rendszók betűrendje), különféle katalógusfajták ismerete, a tudományok felosztása.

2. Bibliográfia: a legfontosabb kül- és belföldi bibliográfiák ismerete, általános és szakbibliográfiák egyaránt, életrajzi és egyéb lexikonok és kézikönyvek.

3. Könyvészet: írás, íróanyagok, könyv, könyvnyomtatás, sokszorosítás, könyvkereskedelem, könyvkötés, könyvgondozás, könyvművészet története és a főbb tudományos könyvtárak ismerete.

4. Francia, angol és könnyű latin szöveg szóbeli fordítása.

5. Irodalom: A legfontosabb tudományos művek és a kulturnepek irodalma legjelentősebb képviselőinek ismerete.

6. Irodai szolgálat: kölcsönzőszolgálat, akta és számla elintézés, könyvtári statisztika, hatóságokkal, könyvkereskedelemmel és közön-séggel való érintkezés ismerete.

Nem sokban különbözik a tudományos segédszemélyzetétől a népkönyvtári alkalmazottak képzése, csak lényegesen rövidebb és könnyebb. Ugyanazt az iskolát végzik és ugyanúgy könyvtári szolgálatot teljesítenek mint az előbbieket, de csak egy évig, könyvtári szolgálatuk mint gyakorlati kiképzés természetesen népkönyvtárban telik el. Az iskolai és könyvtári év azonban nem végezhető ugyanabban az évben, így tehát az ő előkészítő idejük is két évet tesz ki. Az iskola elvégzését elengedik abban az esetben, ha a gyakorló éven kívül még háromévi népkönyvtári szolgálatot tud kimutatni.

A vizsga részei: házi dolgozat a népkönyvtárak köréből (pld. milyen könyvekre lenne szüksége egy népkönyvtárnak valamely történelmi évfordulóval kapcsolatban, — második házi dolgozat a szép-

irodalom köréből (kritika a szórakoztató irodalom több művéről). — Zárthelyi dolgozat: 1. megadott könyvállományból az olvasó kívánsága alapján könyveket összeválogatni, 2. ügyiratok elintézése, 3. legalább 10 mű katalogizálása. — A szóbelin bizonyítékát kell adnia a jelöltnek, hogy ismeri a népkönyvtárak egész adminisztrációját, a fontosabb katalógus és szignatúra-rendszereket, a népkönyvtárak számára fontosabb könyveket, elsősorban a szépirodalom köréből, az iskolán kívüli népművelés intézményeit, az alapvető könyvészeti munkákat, a legfontosabb bibliográfiákat, a könyvkereskedelem szervezetét, könyvnyomtatást, könyvkötészetet, a könyvek jókarban tartásának módját és el tudja dönteni, hogy milyen korú, foglalkozású, illetőleg műveltségű olvasónak milyen könyvre van szüksége.

A tudományos könyvtárak segédszolgálatára és a népkönyvtári szolgálatra készülő önkéntes gyakornokok száma természetesen lényegesen nagyobb, mint a tudományos „Volontär“-eké. Így 1935 október 1-én a poroszországi könyvtárakhoz 35 pályázót vettek fel segédszemélyzeti és 60-at népkönyvtári kiképzésre.

A fentiekben próbáltunk képet adni a német könyvtárosképzés főbb vonásairól.¹ Kétségtelen, hogy az egész rendszer kitűnően van kidolgozva, a könyvtárosokat valódi német alapossgal (és túlméretezéssel) készítik elő hivatásukra. Véleményünk szerint sok gondolatot adhat, amelyet a mi viszonyaink közt is alkalmazni lehet, egészében véve azonban nem a mi viszonyaink közé való. Minden könyvtári kérdés szigorúan gyakorlati feladat lévén, mindig a helyi adottságokból kell kiindulni, a helyi szükségletekből és lehetőségekből. A mi könyvtári viszonyaink és egész életberendezésünk sokkal kisebb méretű, mondhatni patriarchálisabb, anyagi eszközeink sokkal korlátozottabbak és könyvtárosi tradíciónk is egészen más természetű, mint a németországi, tehát a megoldásnak is egészen másnak kell lennie. Az az egy kétségtelen, hogy képzett könyvtárosokra nálunk is elengedhetetlenül szükség van, talán nagyobb mértékben is, mint máshol, mert nálunk anyagi eszközök híján sok technikai berendezést és tudományos követelményt a tisztviselők egyéni képességeinek és tudásának kell pótolnia. Erre a lehetőség meg is van, mert könyvtárosaink tudományos színvonala — legalább is a szaktudományos téren, valamint tudományos módszeres képzettség tekintetében lényegesen felette áll a német színvonalnak, ahová szemmel láthatólag nem a tudományos szempontból legtöbb reményt nyújtó pályázók

¹ Jelenleg tárgyalások folynak arról, hogy az egész könyvtárképzést átszervezzük.

kerülnek, az ő ismereteik inkább csak könyvtári kérdésekre — divatos szóval könyvtártudományi kérdésekre — terjeszkednek ki. Elég élénk bizonyítékát kapjuk ennek, ha átvizsgáljuk a Preussische Staatsbibliothek tudományos tisztviselőinek irodalmi működéséről szóló jelentést.

CSAPODI CSABA.

Újabban előkerült kéziratok az Országos Széchényi-Könyvtár kéziratárában. Az Orsz. Széchényi-Könyvtár magyar kézíratainak feldolgozása során számos olyan értékes kézirat került elő, melyek mindeddig téves vagy elégtelen katalóguscédulák hibájából a tudományos kutatás elől el voltak zárva. Néhányról itt adunk hírt. VIRÁG BENEDEK történelmi, nyelvészeti jegyzeteinek csomójából (Oct. Hung. 165) számos levéltöredék, versfogalmazvány került elő. A levelek közül megemlítjük KOVÁCS PÁL esztergomi, TATAY JÁNOS pesti növendékpap, KOVÁCS SÁMUEL csákvári prédikátor és RESETA JÁNOS-nak Virághoz intézett leveleit, a kiadatlan költemények közül *T. T. Gyka Emanuel Constantin emlékére, Felső Szálláspataki Kenderesi Mihálynak, T. T. Májer Józsefnek* írottakat, van ezenkívül mintegy húszonnégy különböző töredék, zsoldár- és Horatius-fordítások töredékei, majd *Észrevételek a magyar prozódiairól kettős beszélgetésben* c. töredékes munkája. — Egy lapon Szalay László ifjúkori írása maradt fenn, amelyben történelmi munkák kikölcsönzését ismeri el. — A HORVÁT ISTVÁN könyvtárából megszerzett kéziratok között volt egy ilyen címen nyilvántartott csomó: *Vegetium* tartalmú költemények névtelen szerzőktől. Mss. Sec. XIX. (Oct. Hung. 238). Javarást a Tudományos Gyűjteménynek és a Szépliteraturai Ajándéknak beküldött verseket tartalmaz. Innen emeltük ki BACSÁNYI JÁNOS három költeményének (*Bartsaihoz az akkori hadakozásokról. Egy nevendék búkfához, A keszthelyi nagy hajóra 1798.*) sajátkezű kéziratát. Ezek először a Szépliteraturai Ajándékban jelentek meg 1822-ben (71—74. 11.). A kézirat vörös ceruzával át van húzva: jele annak, hogy a nyomdába küldött példány van előttünk. — Ugyanebből a csomóból került elő RÉVAI MIKLÓS néhány versének sajátkezű késői másolata (*A hazatért magyar koronának öröm ünnepére 1790, A magyar öltözet és nyelv állandó fenmaradásáért való óhajtozása egy buzgó hazafinak a nagy magyarhoz. 1790. Nagyságos Darvas Ferentz úrnak mikor véle közleném, a magyar nyelvért és öltözetért való óhajtozomat Győrött 1794. 20. Octóberben.*) — KUBINYI ÁGOST, a Múzeum igazgatója, 1855-ben azzal a kéréssel fordult a közéletben szereplő férfiakhoz, hogy kézírásukat küldjék be a Múzeumba. Erre a felhívásra küldte be ROTTENBILLER LIPÓT gr. SZÉCHENYI ISTVÁNNAK két hozzá intézett, németnyelvű levelét (Pesth, 1847. március 28. és Pesth,